

Stenografisch verslag van een openbaar verhoor in het kader van de parlementaire enquêtecommissie Woningcorporaties op 19 juni 2014 in de Enquêtezaal van het Logement te Den Haag.

Gehoord worden: de heer Peter Ruigrok

Aanvang: 12.30 uur

Voorzitter: Van Vliet

Griffier: Haveman-Schüssel

Verder zijn aanwezig de commissieleden Bashir, Groot, Hachchi, Mulder en Oskam.

De **voorzitter**: Goedemiddag aan iedereen. Aan de orde is het openbaar verhoor van de heer Ruigrok. Mijnheer Ruigrok, goedemiddag. Ik heet u welkom namens de parlementaire enquêtecommissie Woningcorporaties. Zoals bekend, doet onze commissie onderzoek naar de opzet en de werking van het hele stelsel, inclusief incidenten. Zodoende komen we te weten wat er is gebeurd, hoe dat kon gebeuren en wie voor het gebeurde verantwoordelijk zijn. Vandaag, mijnheer Ruigrok, kijken wij onder andere naar de casus van Woningstichting Geertruidenberg (WSG). Dat past in een aantal casusposities dat wij onderzoeken om ons beeld van het stelsel compleet te krijgen. We hebben gelukkig ook casussen gezien, namelijk tijdens werkbezoeken, waaruit bleek dat het wel goed ging bij corporaties. Over WSG is echter het nodige te doen. Daarom wordt u vandaag gehoord als getuige, mijnheer Ruigrok. Dit verhoor vindt plaats onder ede. U hebt ervoor gekozen om de belofte af te leggen, inhoudende dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zult zeggen.

Ik verzoek u op te staan en mij na te zeggen: dat beloof ik.

De heer **Ruigrok**: Dat beloof ik.

De **voorzitter**: U staat nu onder ede, mijnheer Ruigrok. Neemt u plaats. Ik stel voor dat we meteen beginnen met het openbaar verhoor. Het woord is aan de heer Oskam.

De heer **Oskam**: Goedemiddag mijnheer Ruigrok. Fijn dat u er bent. We gaan het over Woningstichting Geertruidenberg (WSG) hebben. Vanochtend hebben wij met de heer Span gesproken. Ik weet niet of u dat verhoor hebt gevolgd.

De heer **Ruigrok**: Nee, dat heb ik niet gevolgd.

De heer **Oskam**: Nee? Dat zou gemakkelijk zijn geweest, want dan hadden we daarnaar kunnen verwijzen. Dat kan nu niet, dus ik zal u voorhouden wat er met de heer Span is besproken. Hij is zeventien jaar directeur-bestuurder van WSG geweest. In april 2011 werd u aangesteld door de raad van toezicht als adviseur. Omdat de heer Span echter ontslagen werd, werd u al snel interim-bestuurder. Wij willen natuurlijk graag weten wat u aantrof bij WSG. We weten dat er ook grote financiële problemen waren en we willen ook graag met u praten over hoe u te werk bent gegaan om die problemen het hoofd te bieden.

We beginnen met de grondaankopen. Dat was een van de dingen die ervoor zorgden dat WSG bekend werd. In 2009 verscheen er een rapport van het Planbureau voor de Leefomgeving. Ik denk dat u dat wel kent.

De heer **Ruigrok**: Nee.

De heer **Oskam**: Nee? De titel van dat rapport is De nieuwbouwproductie van woningcorporaties: het belang van lokale omstandigheden. Daarin staat de conclusie dat WSG de meeste ruwe bouwgrond in haar bezit heeft. Het gaat om 205 hectare in twaalf verschillende gemeenten. Op welke wijze past een dergelijke grote hoeveelheid bouwgrond bij een woningbouwcorporatie?

De heer **Ruigrok**: Toen ik voor het eerst met WSG in contact kwam, was de vraag -- dat zei u terecht -- of ik als adviseur van WSG wilde optreden om

een bijdrage te leveren aan het in kaart brengen van de grondposities en ook van de overige projecten en te bezien of die grondposities en projecten af te wikkelen waren dan wel of die te verkopen waren. In de zomer van 2010 werd door het Centraal Fonds gevraagd om een plan van aanpak te maken met als doel, die grondposities en projecten af te bouwen. In maart 2011 was daarvan nog niet zo veel terechtgekomen. U zei terecht dat, voordat ik überhaupt aan de slag was gegaan, de heer Span in eerste instantie op non-actief bleek te zijn gezet en dat hij later werd ontslagen. Mij werd de vraag gesteld of ik niet interim-bestuurder wilde worden. Daarover moest ik even, een dag, nadenken, maar duidelijk was wel dat er veel aan de hand was en er werd wel enige druk op me uitgeoefend om toch maar zo snel mogelijk en fulltime daar aan de slag te gaan. Dat gedaan hebbend, ben ik in eerste instantie aan de slag gegaan met het plan van aanpak dat in september 2010 in eerste aanleg door WSG was gemaakt. Dat gebeurde door projecten in kaart te brengen, gesprekken te voeren met belanghebbenden en gemeenten om te begrijpen waar het eigenlijk over ging. Naast de 205 hectare -- dat was in het algemeen maagdelijke grond -- waren er veel projecten die in kaart moesten worden gebracht.

De heer **Oskam**: Alle punten die u noemt komen straks uitgebreid aan bod. Daarover hebben we specifieke vragen om te kijken wat u daarvan terug kunt halen en wat u hebt gedaan. Mijn concrete vraag in algemene zin is of het normaal is dat een woningcorporatie 205 hectare grond in verschillende gemeenten in bezit heeft.

De heer **Ruigrok**: Voor een woningcorporatie met de omvang van WSG is 205 hectare wel heel erg veel grond. Daarop zou je zomaar 4.000 woningen kunnen ontwikkelen en dat was de omvang van WSG.

De heer **Oskam**: Ja, dus in dat geval zouden ze verdubbelen?

De heer **Ruigrok**: Ja.

De heer **Oskam**: Wij denken vaak in risico's; welke risico's loopt een woningcorporatie als zij investeringen doet. Het ging hier om ruwe bouwgrond waar niet altijd een woonbestemming op zat. Er waren allerlei partijen die daarin ook interesse hadden, zoals projectontwikkelaars, gemeenten en andere woningcorporaties. Welke risico's zitten er voor een woningcorporatie vast aan het kopen van zo veel grond?

De heer **Ruigrok**: Het eerste risico is natuurlijk dat je heel veel geld vastlegt. Dat kun je dus niet meer besteden aan de bouw van sociale huurwoningen. Het tweede risico is dat er nooit een bestemmingswijziging komt. Het derde risico is dat, als er een bestemmingswijziging komt, de vraag is of je de prijs die je betaalt voor die grond uiteindelijk goed kunt maken. Het vierde risico is dat het heel erg lang in de tijd uitloopt. Je kunt dus uiteindelijk, na tien of vijftien jaar, die prijs ook niet goedmaken.

De heer **Oskam**: Nee. Hoe worden die gronden, die aankopen, betaald?

De heer **Ruigrok**: Die gronden werden cash betaald, dus van de bankrekening met geld dat geleend werd van banken, geborgd door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw.

De heer **Oskam**: Ik sluit even aan bij dat geleende geld. Daarover betaal je natuurlijk rente.

De heer **Ruigrok**: Zeker.

De heer **Oskam**: Dat gaat maar door in de tijd en dat moet je op de een of andere manier terugverdienen.

De heer **Ruigrok**: Normaal gesproken heb je een grondexploitatie gemaakt, een berekening van de kosten aan het begin en van de kosten die je in de tijd uitgezet hebt gemaakt. Dan kijk je of je denkt dat je het goed kunt maken. Als het goed is, is dat het geval en kun je uiteindelijk alle rente die je betaalt tussentijds weer dekken met de opbrengsten van het plan.

De heer **Oskam**: U hebt al gezegd dat het erg veel grond was voor een woningcorporatie als WSG. Had WSG die grondpositie onder controle? Is dat een verstandige investering geweest?

De heer **Ruigrok**: Dat zijn twee vragen. De laatste vraag is of het een verstandige investering is geweest. Wij hebben in de zomer van 2011 voor de jaarrekening 2010 een taxateur taxaties laten maken van alle grondposities. Die taxateur kwam niet tot de conclusie dat elke locatie tot ontwikkeling zou kunnen komen. Dat heeft dus geleid tot forse afwaarderingen.

Ik ben uw tweede vraag kwijt.

De heer **Oskam**: Mijn tweede vraag was of ze die grondpositie onder controle hadden.

De heer **Ruigrok**: WSG is een kleine corporatie met een klein werkapparaat. Daar was eigenlijk niet de kennis en de kunde om die gronden te kopen, uit te ontwikkelen, de risico's te managen en noem maar op.

De heer **Oskam**: U noemde als verliezen het afwaarderen van de gronden. Kunnen we de betaalde rente en de misgelopen rente ook als verliezen zien? Als je cash betaalt van je eigen rekening loop je immers rente mis.

De heer **Ruigrok**: Zeker. Het kost een hoop geld.

De heer **Oskam**: Na u kwam de heer Erents bij WSG.

De heer **Ruigrok**: Nee.

De heer **Oskam**: Kwam hij er tegelijk met u?

De heer **Ruigrok**: De heer Erents is een maand toezichthouder geweest namens de minister.

De heer **Oskam**: O ja, dat was het. Hij keek ook even naar hoe WSG opereerde in het veld, in Brabant. Zijn conclusie was dat WSG opbood tegen andere corporaties om toch maar die grond in bezit te krijgen. Herkent u dat beeld?

De heer **Ruigrok**: Dat beeld herken ik. Dat heb ik ook van vele corporaties en marktpartijen gehoord.

De heer **Oskam**: Wat doet dat? Wat betekent het als een corporatie gaat overbieden?

De heer **Ruigrok**: Dat betekent dat zij meer geld betaalt voor een locatie of voor een project dan dat wat een andere corporatie of marktpartij haalbaar acht.

De heer **Oskam**: Als ik u zeg dat ik dat verspilling vind van maatschappelijk kapitaal, wat zegt u dan? Vindt u ook dat het verspilling is van maatschappelijk kapitaal?

De heer **Ruigrok**: U weet dat ik jarenlang in het bedrijfsleven heb gewerkt. Daar maakte je altijd nette berekeningen. Als je dacht dat iets onverstandig was, deed je het niet.

De heer **Oskam**: Dat was ook in dit geval zo?

De heer **Ruigrok**: Wij hebben grondexploitaties gemaakt van veel locaties en de conclusie was dat daarvoor te veel betaald was.

De heer **Oskam**: WSG was wel bijzonder in de wereld van de woningcorporaties. Naast die grondaankopen, hield zij zich namelijk in belangrijke mate bezig met woon-zorgcomplexen. Wat is u mening over het feit dat een woningcorporatie dat soort zaken op zich neemt?

De heer **Ruigrok**: Het is heel lang heel gebruikelijk geweest dat een woningcorporatie die woningen ontwikkelde of dat ze die in eigendom nam, zeker daar waar in het geval van langdurige intensieve zorg aangepaste woningen nodig waren. De zorg werd verleend door andere organisaties. Met de scheiding van wonen en zorg is dat natuurlijk veranderd. Daardoor zijn de financiële mogelijkheden ingrijpend gewijzigd. Hoe je het ook wendt of keert, er zijn door WSG en ook onder leiding van de heer Span, indrukwekkende woon-zorgcomplexen neergezet waarin heel veel mensen tot op de dag van vandaag met erg veel plezier wonen.

De heer **Oskam**: Ja en zij behoren ook tot de doelgroep van een woningcorporatie.

De heer **Ruigrok**: Ja, als het bijpassende huren zijn, dus huren tot aan dat wat de liberalisatiegrens wordt genoemd -- het maximum van de sociale huur -- en dat was de overgrote meerderheid ...

De heer **Oskam**: Kunt u iets zeggen over de kwantiteit van die woon-zorgcomplexen? Het lijkt er namelijk op dat WSG wel erg veel van die complexen had in verhouding tot andere woningcorporaties.

De heer **Ruigrok**: Ik heb gelezen en gehoord dat WSG op een gegeven moment de weg is ingeslagen van het zich juist op dit punt onderscheiden van andere woningcorporaties. Om die reden ging men ook naar zo veel andere gemeenten in Midden-Brabant en West-Brabant.

De heer **Oskam**: Wat was de drive?

De heer **Ruigrok**: De drive was dat zij zich wilde onderscheiden. Ik ken geen andere drive.

De heer **Oskam**: Boze tongen beweren namelijk ook wel dat het een kwestie was van gemakkelijk geld verdienen. In die tijd waren die woningen gegarandeerd huurwoningen, flinke huur. In 2015 wordt dat anders.

De heer **Ruigrok**: U bedoelt de uitkering op grond van de AWBZ?

De heer **Oskam**: Ja.

De heer **Ruigrok**: Dat is juist. Ze zijn ook fors gedimensioneerd. Het zijn grote complexen en daarbij is rekening gehouden met de ruime middelen op grond van de AWBZ. Dat klopt.

De heer **Oskam**: We weten dus dat WSG meer woon-zorgcomplexen had dan de gemiddelde woningcorporatie. In 2011 zou er een besluit worden genomen. Nu weten wij dat vanaf 2015 alleen nog de huisvestingslasten worden betaald en dat die andere zaken dus niet meer worden betaald. Welke risico's liep WSG nu zij toch de kant op ging van het zich daarin specialiseren?

De heer **Ruigrok**: Toen men begon met die woon-zorgcomplexen, was nog niet helder hoe het precies zou lopen met het scheiden van wonen en zorg. Op dat punt was de AWBZ de enige werkelijkheid. In de loop der jaren werd duidelijk dat er geringere geldstromen zouden komen. In 2011 moesten we de jaarrekening over 2010 maken en toen was wel duidelijk dat er minder inkomsten zouden zijn en dat dit ingrijpend zou zijn. Ze moesten dus afwaarderen.

De heer **Oskam**: Dat hebt u ook gedaan toch?

De heer **Ruigrok**: Ja, dat hebben we ook gedaan.

De heer **Oskam**: Dat hebben we ook gelezen.

WSG heeft wel aanzienlijke risico's genomen. U noemde het geld dat cash betaald is, maar er is ook heel veel geld geleend, namelijk 750 miljoen aan geborgd geld. Uiteindelijk kon WSG de rente en de aflossing niet meer betalen. Toen hebt u aan Deloitte, ook aan de huisaccountant, opdracht

gegeven om onderzoek te doen naar de rol van het Waarborgfonds. Kunt u daar iets over zeggen?

De heer **Ruigrok**: Deloitte heeft, voor zover ik het me kan herinneren, zelf het initiatief genomen om onderzoek te doen. Ik kan mij niet herinneren dat wij Deloitte hebben gevraagd om onderzoek te doen. Deloitte heeft zelf gezegd dat het ook wil weten wat er allemaal gebeurd is, dat het jarenlang accountant is geweest en dat het een en ander dus in kaart ging brengen.

De heer **Oskam**: En de rekening?

De heer **Ruigrok**: Ik kan me niet herinneren dat ik daarvoor een rekening betaald heb.

De heer **Oskam**: Wat waren de uitkomsten van het rapport van Deloitte?

De heer **Ruigrok**: De uitkomst was dat er jarenlang ruim geld beschikbaar was gesteld aan WSG en dat, achteraf gezien, niet alles besteed was aan datgene waarvoor het bestemd was.

De heer **Oskam**: Nee. Wat dacht u toen? Dacht u toen: ze geven dat geld, ze borgen dat geld? Had het WSW de taak om dat te controleren?

De heer **Ruigrok**: Als je normaal gesproken een bedrag van die omvang leent bij een bank, vraagt de betreffende bank om hem op de hoogte te houden van wat er met dat geld gebeurt. Je moet elk kwartaal of elk jaar langskomen om dat te laten zien, maar dat gebeurde niet.

De heer **Oskam**: Het is wel interessant dat u hebt gezegd dat u denkt dat u die opdracht niet hebt gegeven. Ik wil namelijk weten wie eigenaar van dat rapport was. Als Deloitte dat onderzoek op eigen initiatief heeft gedaan, wie was dan volgens u de eigenaar van dat rapport?

De heer **Ruigrok**: In mijn beleving was dat Deloitte.

De heer **Oskam**: Het werd wel met u gedeeld, want u had er natuurlijk ook belang bij om te weten hoe alles, zeker voor uw tijd, verlopen was? Is dit met andere instanties gedeeld, bijvoorbeeld met het Waarborgfonds of met het ministerie?

De heer **Ruigrok**: Ik kan me niet meer herinneren of we het aan het Waarborgfonds beschikbaar hebben gesteld, maar ik weet wel dat we het beschikbaar hebben gesteld aan het Centraal Fonds. Het zal ook wel aan het ministerie beschikbaar zijn gesteld. Ik kan mij niet meer herinneren wanneer dat gebeurd zou kunnen zijn.

De heer **Oskam**: Nee? Ik vraag dit ook omdat u nog een keer een onderhoud hebt gehad met de heer Van der Post, namelijk -- voor zover wij dat konden nagaan -- op 13 oktober 2011. Is toen wel de inhoud van het rapport met hem besproken?

De heer **Ruigrok**: Ja, ik heb toen de volledige stand van zaken met de heer Van der Post besproken. Daar zal dat dus ook aan de orde geweest zijn.

De heer **Oskam**: Wij hebben ook mails gevonden bij het ministerie en het Centraal Fonds. Daaruit zouden we de conclusie kunnen trekken dat u hem dat rapport hebt gegeven. Maar u weet dat niet?

De heer **Ruigrok**: Ik weet ... Ik heb geen actief geheugen daarin, maar het lijkt me wel logisch gezien de nauwe samenwerking die er toen was met Binnenlandse Zaken en het Centraal Fonds.

De heer **Oskam**: Het gaat over het Waarborgfonds en WSG. De accountant speelt misschien ook wel een rol. Die had misschien ook kritisch moeten zijn. Wat is er de reden van dat u het rapport wel aan het Centraal Fonds en aan het ministerie hebt gegeven?

De heer **Ruigrok**: Het ministerie was als toezichthouder nauw betrokken bij wat we deden. Het Centraal Fonds was officieel toezichthouder. Het Centraal Fonds was eigenlijk voordat ik bij WSG aantrad al nauw betrokken bij de oplossingsmogelijkheden voor WSG. Het heeft ook langdurig samengewerkt om tot een oplossing te kunnen komen.

De heer **Oskam**: U hebt er wel met de heer Van der Post over gesproken. Is er over dit rapport ook met het Centraal Fonds gesproken?

De heer **Ruigrok**: Dat neem ik aan. We hadden frequent contact met het Centraal Fonds, namelijk meerdere malen per week. Dat zal dus vast en zeker het geval zijn geweest.

De heer **Oskam**: Ik houd u een mooie metafoor voor. Dat is altijd wel leuk. Een nauw betrokken medewerker van het Centraal Fonds schreef in een mail over WSG het volgende: het beeld van voltanken en de kat op het spek binden; ja, wat wil je anders met 500 miljoen die in je zak aan het branden is? Herkent u dat beeld?

De heer **Ruigrok**: Nou, dat veronderstelt dat er misschien wel sprake was van kwade opzet. Ik weet niet of dat het geval was maar de middelen die beschikbaar waren, waren zeer ruim. Zoals ik al zei, werd niet altijd gecontroleerd waaraan dat geld werd uitgegeven. Ik heb gezien dat de middelen die in 2006-2007 beschikbaar zijn gesteld met een lijst van projecten daarachter -- het was een bedrag van 200 miljoen -- niet aan die projecten is besteed. Dat geld is vooral besteed aan de aankoop van grond.

De heer **Oskam**: Wat vond u daarvan? Had u begrip voor de manier waarop het Waarborgfonds opereerde, of vindt u dat het wel had moeten controleren? Of kijkt u daar anders tegenaan?

De heer **Ruigrok**: Ja, dat is een mening met de kennis van vandaag.

De heer **Oskam**: Ja, maar wij zijn ook op zoek naar meningen.

De heer **Ruigrok**: Ja, ja, dat begrijp ik. Dat mag ook.

Ik vind dat het WSW had moeten controleren waaraan het geld werd uitgegeven door een corporatie van die omvang en met die professionaliteit.

De heer **Oskam**: Een andere speler in het veld was het Centraal Fonds, de financieel toezichthouder. Het heeft een aantal keren de risico's voor WSG gesignaleerd. Daarmee begon het eigenlijk al in 2006 en dat liep door tot 2009. Iedere keer heeft het gezegd dat, op basis van het vaste onderzoek dat het doet bij woningcorporaties, het geen positief oordeel kon geven. Toen is er nader onderzoek gedaan. De directie van WSG of de controller kon daar uitleg geven. Dat gebeurde in ieder geval namens de directie. Het Centraal Fonds heeft dat oordeel toen bijgesteld. Het heeft alsnog een positief oordeel gegeven, maar het deed dat wel met de waarschuwing: let op, er zijn enorme risico's met die grondaankopen, met jullie ideeën en de exploitatie van het zorgvastgoed. Dat zou ook tricky zijn. De vraag is wat u ervan vindt dat die oordelen toch steeds zijn bijgesteld.

De heer **Ruigrok**: Ik heb het ook gehoord, zowel van WSG als van het Centraal Fonds en ik heb ook aan het Centraal Fonds gevraagd waarom het zijn poot niet stijf heeft gehouden, om het maar zo te zeggen. Men vond dat er uiteindelijk zwaarwegende argumenten waren om dat niet te doen.

De heer **Oskam**: Wat waren die zwaarwegende argumenten?

De heer **Ruigrok**: Ik ben daar niet bij geweest.

De heer **Oskam**: Nee, maar het was mogelijk geweest dat dit in het gesprek aan de orde kwam of dat u dat had gevraagd.

De heer **Ruigrok**: Ze vertelden: dat zijn de projecten waarmee we bezig zijn, dat zijn de kansen en dat zijn de mogelijkheden. Er werd dus een heel vertrouwenwekkend perspectief geschetst. Nogmaals, ik ben er niet bij geweest.

De heer **Oskam**: Over het Waarborgfonds zei u dat het dat niet had gecontroleerd, dat het dat misschien beter wel had kunnen doen. Hoe kijkt u tegen het Centraal Fonds aan? Had het dat ook moeten controleren? Was het zijn taak om te kijken waar dat geld heen ging en of dat zinvolle en realistische investeringen waren?

De heer **Ruigrok**: Het Centraal Fonds heeft een beoordelingsmodel, een heel ingewikkelde spreadsheet, met alle parameters, met alle financiële gegevens van WSG. Misschien is dat niet helemaal toepasselijk in een situatie waarin 205 hectare, zoals u net zelf zei, grond is. Dat kost elk jaar geld en het levert geen geld op. Dan gaat het misschien mis met die berekeningen. Dat is de enige verklaring die ik daarvoor voor mijzelf heb kunnen vinden.

De heer **Oskam**: Hadden ze dat wel moeten doen? Hadden ze wel het veld in moeten gaan?

De heer **Ruigrok**: Als je had geweten dat er iets mis was en je je dus niet had laten overtuigen ... ja, dan denk ik dat je het veld in gegaan was.

De heer **Oskam**: Maar tot drie keer toe is gezegd: we doen nader onderzoek en tot drie keer toe werd het goedgekeurd.

De heer **Ruigrok**: Ik heb het ook gehoord. Ik kan uw vraag helaas niet beantwoorden. Ik stel me die vraag ook nog wel eens.

De heer **Oskam**: Over het ingaan van het veld gesproken; wij hebben gemerkt dat in 2011 een medewerker van de financieel toezichthouder langdurig aanwezig is geweest tijdens een vergadering van de raad van toezicht. Is dat normaal?

De heer **Ruigrok**: Dat is niet normaal, maar de situatie was natuurlijk ook een bijzondere. Die was abnormaal. Er was een abnormale situatie rondom

WSG. Het ging ook over onderwerpen die normaal gesproken in de vergadering van de raad van toezicht niet aan de orde komen, maar het was zo'n bijzondere situatie.

De heer **Oskam**: Als je bij zo'n vergadering bent, is dan de onafhankelijke positie van het Centraal Fonds in het geding?

De heer **Ruigrok**: Ik heb gemerkt dat het Centraal Fonds zich elke keer goed realiseerde wat zijn positie was, welke positie het innam. Ik heb gemerkt dat men dat in huis goed met elkaar afstemde en dat men zich niet liet leiden door de eerste stappen die wij in gedachten hadden. Men hield ons ook een spiegel voor in die zin dat men zei: kijk nog eens even zus en kijk nog eens even zo, want dat kan ook de werkelijkheid zijn. Dat heeft ons ook geholpen om een heleboel dingen scherper te krijgen, want het was soms wel een zoektocht.

De heer **Oskam**: U komt ook uit de wereld van de woningbouw. Dat brengt mij op de volgende vraag: is de systematiek van een financieel toezichthouder toegesneden op woningcorporaties met ambitieuze, grootschalige nieuwbouwplannen, zoals in dit geval WSG? U had het over die spreadsheet en een bepaalde systematiek, maar is die toegesneden op dit soort manieren van werken?

De heer **Ruigrok**: Als je een corporatie hebt die een klein beetje ontwikkelt en verder vooral woningen in beheer en exploitatie heeft, kun je dat prima doen volgens de parameters van het Centraal Fonds. Als je echter 205 hectare grond hebt, moet je begrijpen hoe dat werkt. Dan moet je daarover echt elk halfjaar of elk jaar ingrijpend discussiëren.

De heer **Oskam**: Je zou er meer bovenop moeten zitten, er meer maatwerk van moeten maken?

De heer **Ruigrok**: Ja, daar moet je echt maatwerk van maken.

De heer **Oskam**: Ik kijk even naar mijn collega, mevrouw Hachchi, om te zien of zij vragen heeft.

Mevrouw **Hachchi**: Ja, mijnheer Ruigrok, ik wil het met u hebben over de interne toezichthouder. Wat was uw beeld van de raad van toezicht bij WSG toen u daar binnenkwam?

De heer **Ruigrok**: Dat waren heren die al heel lang met WSG waren verbonden. Sommigen waren dat al meer dan twintig jaar. Ze hadden een grote betrokkenheid bij WSG en ze waren gewend om met elkaar de zaken te regelen. Dat deden ze onderling, binnen de raad, en met de bestuurder.

Mevrouw **Hachchi**: De samenstelling van de raad van toezicht is veranderd nadat u daar binnen was gekomen?

De heer **Ruigrok**: Dat klopt.

Mevrouw **Hachchi**: Kunt u dat toelichten?

De heer **Ruigrok**: Er waren drie leden van de raad van toezicht die voor zorginstellingen werkten, althans die daarbij betrokken waren. Het waren de zorginstellingen waarmee WSG langjarige huurcontracten had. Dat was er niet een, maar dat waren er meer. Soms werden er zelfs vastgoedtransacties gedaan. Die werden zelfs ontwikkeld voor die zorginstelling.

Mevrouw **Hachchi**: Het klinkt als belangenverstremeling.

De heer **Ruigrok**: De eerste keer dat ik in de raad van toezicht een besluit voor me had dat een van die zorginstellingen aanging, heb ik ook voorgesteld dat de betreffende persoon niet aanwezig zou zijn bij de besluitvorming. Dat leek mij verstandig.

Mevrouw **Hachchi**: Voor uw komst was er dus wel sprake van mensen die in de raad van toezicht zaten, die tegelijkertijd in een andere hoedanigheid zaken deden met WSG?

De heer **Ruigrok**: Ja, dat klopt.

Mevrouw **Hachchi**: Wat vindt u daarvan?

De heer **Ruigrok**: Ik zou dat niet doen. Ik ben erg voor het scheiden van verantwoordelijkheden en verplichtingen.

Mevrouw **Hachchi**: Uiteindelijk is de heer Span door de raad van toezicht ontslagen. Dat gebeurde in 2011. Hij is echter wel in goed overleg opgestapt met een zogenaamde vaststellingsovereenkomst. Deze overeenkomst maakte het voor WSG erg moeilijk om de heer Span juridisch aansprakelijk te stellen, omdat er ook finale kwijting is verleend. Er is in 2013 ook een rechtszaak geweest waar WSG een schadevergoeding van ruim 9 miljoen heeft ingediend tegen de heer Span. De heer Span heeft op zijn beurt een betalingsvordering gedaan ten aanzien van zijn loon en pensioen. Uiteindelijk heeft de rechtbank de heer Span in het gelijk gesteld en heeft hij WSG veroordeeld tot het betalen van 300.000. Mijn eerste vraag daarover is wat uw rol is geweest bij het opstellen van die vaststellingsovereenkomst.

De heer **Ruigrok**: De raad van toezicht stelde zich op het standpunt dat hij heel lang, zeventien jaar, met de heer Span had samengewerkt, dus dat hij dat op een goede manier wilde afwickelen. De raad van commissarissen heeft dat samen met een door de raad aangetrokken juridisch adviseur gedaan. Ik heb op een enkel punt advies gegeven en dat advies is overgenomen, maar uiteindelijk heeft de raad van toezicht zelf besloten om de stappen te zetten die gezet zijn. Ik had daar weinig invloed op.

Mevrouw **Hachchi**: U bent daarbij wel enigszins betrokken geweest, begrijp ik uit uw antwoord.

De heer **Ruigrok**: Ik heb een aantal keren gesprekken gehad en kan mij herinneren dat ik op een bepaalde vrijdagavond om 19.30 uur tegen de raad van toezicht heb gezegd: het is jullie verantwoordelijkheid. Dat geeft aan dat op dat moment mijn argumenten voldoende waren gewisseld en dat het de verantwoordelijkheid was van de raad van toezicht.

Mevrouw **Hachchi**: Maar was het gezien het tijdpad verstandig om met zo'n vaststellingsovereenkomst te komen?

De heer **Ruigrok**: Dat kan ik moeilijk ... Achteraf gezien kan ik zeggen dat ik het zo niet zou doen, maar op dat moment was dat voor de raad van toezicht wel degelijk iets wat hij graag wilde.

Mevrouw **Hachchi**: Er liepen echter ook onderzoeken van onder andere PricewaterhouseCoopers (PwC). Daarmee is in opdracht van u gestart. Is het niet verstandig om dat soort onderzoeken af te wachten alvorens een finale kwijting in zo'n overeenkomst met de directeur-bestuurder te sluiten?

De heer **Ruigrok**: Daar hebben we waarschijnlijk over gesproken op die vrijdagavond om 19.30 uur, toen we daar nog steeds zaten.

Mevrouw **Hachchi**: Daar is dus met u over gesproken?

De heer **Ruigrok**: Ja, natuurlijk is daarover gesproken.

Mevrouw **Hachchi**: Maar de conclusie was dat die onderzoeken liepen maar dat men alvast overging tot finale kwijting en een overeenkomst?

De heer **Ruigrok**: De raad van commissarissen en de heer Span wilden op een nette manier afscheid van elkaar nemen.

Mevrouw **Hachchi**: Het is toch gek dat je dan die onderzoeken niet afwacht?

De heer **Ruigrok**: Uiteindelijk is het een bevoegdheid van de raad van toezicht om daarover een standpunt in te nemen.

Mevrouw **Hachchi**: Ik probeer te begrijpen waarom de raad van toezicht toch die overeenkomst finale kwijting wilde geven, terwijl er nog onderzoeken liepen. Ik probeer dat te begrijpen. Misschien kunt u dat ...

De heer **Ruigrok**: U hebt zelf gezegd dat ... Ze hebben zeventien jaar intensief met elkaar samengewerkt en zij wilden die goede samenwerking op die manier afsluiten.

Mevrouw **Hachchi**: Vindt u het ook verstandig dat ze dat op die manier hebben gedaan terwijl er nog onderzoeken liepen?

De heer **Ruigrok**: Ik ben de aanleiding geweest van het starten van die onderzoeken door PwC.

Mevrouw **Hachchi**: Precies. En hebt u toen de raad van toezicht niet geadviseerd om te wachten met een dergelijke overeenkomst totdat ...?

De heer **Ruigrok**: Natuurlijk.

Mevrouw **Hachchi**: Wat was het antwoord?

De heer **Ruigrok**: Zoals ik net zei, wilde men het op een zo kort mogelijke termijn afsluiten.

Mevrouw **Hachchi**: Ze hebben dus niets met uw advies gedaan. Ze wilden toch gewoon die overeenkomst ...

De heer **Ruigrok**: Nee, op dat punt niet. Dat recht heeft de raad van toezicht.

Mevrouw **Hachchi**: Het was ook het advies van het Centraal Fonds om die onderzoeken af te wachten. Klopt dat?

De heer **Ruigrok**: Wij hebben er met het Centraal Fonds over gesproken. Ik kan mij niet meer precies herinneren of het dat zo expliciet heeft gezegd.

Mevrouw **Hachchi**: Ik haal dat uit het feit dat uit ons onderzoek blijkt dat de rechtbank in zijn vonnis stelt dat het Centraal Fonds, de financieel toezichthouder, heeft geadviseerd om te wachten met zo'n overeenkomst tot op het moment dat de onderzoeken van PwC waren afgerond.

De heer **Ruigrok**: Dan zal dat het geval zijn.

Mevrouw **Hachchi**: Ja.

De heer **Ruigrok**: Ik heb daar geen herinnering meer aan.

Mevrouw **Hachchi**: Dus het advies van het Centraal Fonds om te wachten met zo'n overeenkomst en uw advies dat u deed als interim-bestuurder zijn door de raad van toezicht opzij gelegd?

De heer **Ruigrok**: Ja.

Mevrouw **Hachchi**: Oké, dus het is een bewuste keuze geweest van de raad van toezicht om meteen zo'n overeenkomst met de heer Span te sluiten?

De heer **Ruigrok**: Absoluut.

Mevrouw **Hachchi**: Was dat verstandig?

De heer **Ruigrok**: Nou ja, u geeft aan dat u daar twijfels over hebt en ik heb aangegeven dat ik iets anders geadviseerd heb. Dat doe je niet omdat je denkt dat het verstandig is om dat te doen.

Mevrouw **Hachchi**: Verstandig koppel ik aan het belang van WSG als corporatie, dus dat je echt zeker weet dat alles onderzocht is voordat je zo'n overeenkomst geeft.

De heer **Ruigrok**: Juist.

Mevrouw **Hachchi**: Dat bent u wel met mij eens?

De heer **Ruigrok**: Ja.

Mevrouw **Hachchi**: Onderdeel van de aangifte van 2013, die WSG nota bene zelf indiende, waren de zogenaamde ABC-transacties. Daarover heb ik het vanochtend ook met de heer Span gehad. Is dit soort transacties gebruikelijk in de corporatiesector?

De heer **Ruigrok**: Ze zijn in de vastgoedsector in het algemeen niet ongebruikelijk.

Mevrouw **Hachchi**: De heer Span zei dat ze duizend keer per dag voorkwamen in de corporatiesector.

De heer **Ruigrok**: Ja, ze kwamen veel voor.

Mevrouw **Hachchi**: In de corporatiesector?

De heer **Ruigrok**: In de corporatiesector en daarbuiten.

Mevrouw **Hachchi**: Is het naar uw mening passend dat een woningcorporatie dit soort transacties sluit?

De heer **Ruigrok**: Dat hangt af van de vraag of je inzicht hebt in de prijsontwikkeling van A naar B en van B naar C.

Mevrouw **Hachchi**: Kunt u dat toelichten?

De heer **Ruigrok**: Als er een tussenpersoon in zit die grond koopt van bijvoorbeeld een boer en hij daar een dubbeltje per m² op zet, is het niet onlogisch dat je dat met elkaar bespreekt. De boer is A, de tussenpersoon is B. De tussenpersoon zet een dubbeltje op de prijs die hij per m² betaalt aan de boer, want dat is zijn courtage; zijn beloning voor de inspanning die hij heeft gedaan om die boer die grond aan C te laten verkopen. C is de betreffende corporatie. Dat kan als je die courtageafspraken gemaakt hebt. Het is niet onlogisch dat een makelaar, een tussenpersoon, een de-building fee krijgt. Je moet namelijk wel expliciet zijn.

Mevrouw **Hachchi**: Met de kennis die u hebt van de corporatiesector vraag ik u of dat het soort transacties was dat plaatsvond.

De heer **Ruigrok**: Ja, maar er waren ook andere transacties waarvoor gold dat het niet zo transparant was.

Mevrouw **Hachchi**: Maar er werden dus wel fees en dat soort zaken betaald?

De heer **Ruigrok**: Ja, waar fees of andere kosten werden meegenomen.

Mevrouw **Hachchi**: Wat vindt u van de ABC-transacties van WSG zelf?

De heer **Ruigrok**: We hebben een aantal transacties gehad waarbij wij vraagtekens hadden. Om die reden hebben wij dat zo voor de rechtbank verwoord.

Mevrouw **Hachchi**: Kunt u een toelichting geven op uw opmerking dat er een paar transacties waren waarbij u vraagtekens had geplaatst?

De heer **Ruigrok**: Er was een locatie waar grond was gekocht. Wij kwamen er later achter dat er een groot verschil was tussen de koopsom waarvoor de boer het verkocht had en de koopsom waarvoor WSG het kocht. Dat was

zo'n groot bedrag dat wij niet begrepen wat de herkomst daarvan was. Het was namelijk meer dan dat wat je redelijk zou kunnen noemen.

Mevrouw **Hachchi**: Oké. Ik kom terug op de raad van toezicht van WSG. In mei 2011 vertrokken er drie commissarissen. Dat gaf u net al aan. Op de achtergrond van ons onderzoek is gebleken dat het Centraal Fonds, de financieel toezichthouder, en het Waarborgfonds daartoe druk hadden uitgeoefend. Wat was uw rol bij het vertrek van die commissarissen?

De heer **Ruigrok**: Ik kreeg het verzoek om een gesprek te voeren met het ministerie over mijn eerste bevindingen bij WSG. Inmiddels was wel duidelijk dat er vanuit het ministerie grote vraagtekens werden geplaatst bij de belangenverstremgeling -- zo noemde u het -- binnen de raad van toezicht. Ze zeiden tegen mij: Peter, wij vinden eigenlijk dat dit moet eindigen. Ik zei: nou, het toeval wil dat ik morgenochtend met het Centraal Fonds een gesprek heb, namelijk met de heer Van der Molen, en een delegatie van de raad van toezicht. Ik breng de boodschap over.

Ik heb de woorden van het ministerie letterlijk uitgesproken. Het Centraal Fonds heeft die op dat moment zwaar onderstreept.

Mevrouw **Hachchi**: U gaf net aan dat ik dat "belangenverstremgeling" noemde, maar u was het met mij eens dat dit speelde. Klopt dat?

De heer **Ruigrok**: Ja, ja, ja.

Mevrouw **Hachchi**: En voor een aantal leden van de raad van toezicht gold dat er sprake was van een behoorlijke zittingsduur. U zei al dat sommigen meer dan twintig jaar zitting hadden in die raad.

In opdracht van u is dat onderzoek van PwC gedaan. Het waren eigenlijk twee onderzoeken. Er is onderzoek gedaan naar het handelen van de raad van toezicht en er is onderzoek gedaan naar het handelen van de directeur-bestuurder, de heer Span. Mijn eerste vraag is wat de reden is geweest van het starten van die onderzoeken.

De heer **Ruigrok**: Toen ik bij WSG kwam, ben ik aan de slag gegaan met een plan van aanpak. Toen kwamen we dingen tegen die ik niet helemaal begreep. Het bleek ook dat er verplichtingen waren die niet bekend waren bij WSG en ook niet in het plan van aanpak stonden. Als je op een gegeven moment een aantal van dat soort zaken hebt meegemaakt -- soms hoorden we elke dag iets -- wil je weten hoe het zit. Toen ik keek naar de structuur waarbinnen WSG opereerde, kreeg ik ook daar vraagtekens over. Vervolgens heb ik tegen de raad van toezicht gezegd dat het mij verstandig leek om een onafhankelijk onderzoek te laten doen door een partij die daarin gespecialiseerd is.

Mevrouw **Hachchi**: Wat waren naar uw mening de belangrijkste bevindingen in het onderzoek?

De heer **Ruigrok**: Eigenlijk kwam men niet veel verder dan wat wij zelf al hadden ontdekt. Dat vond ik een beetje teleurstellend, zowel wat de positie van WSG in haar netwerk betreft als wat Span betreft.

Mevrouw **Hachchi**: Wat bedoelt u met "de positie van WSG in haar netwerk"?

De heer **Ruigrok**: Er werd met een aantal partijen heel frequent samengewerkt. Dan krijg je vragen over prijsstelling. Zijn dat wel zakelijke afspraken? Als je een mailtje krijgt van iemand die je nog nooit ontmoet hebt waarin staat "het was toch wel heel moeilijk samenwerken met WSG", denk je dat er iets anders aan de hand is. Ik wilde dus weten hoe het zat. Er bekwam mij steeds meer het gevoel dat er meer aan de hand was. Ik wilde dat graag geobjectiveerd hebben.

Mevrouw **Hachchi**: Dat kwam dus ook terug in de onderzoeken?

De heer **Ruigrok**: Daar kwam een aantal dingen uit terug. Die dingen waren een bevestiging van de dingen die we zelf ook hadden gevonden, op één punt na, dat ze zelf hebben toegevoegd.

Mevrouw **Hachchi**: Mijn vraag was wat de belangrijkste bevindingen waren. U hebt er net eentje aangehaald. Wat waren de andere belangrijke bevindingen?

De heer **Ruigrok**: Er werd langjarig samengewerkt met een aantal bedrijven in de omgeving van WSG. Het ging ook om de wijze waarop contracten werden gesloten. De ABC-transacties waar u het over had, kwamen ook weer naar boven.

Mevrouw **Hachchi**: Toen ik u vroeg naar de ABC-transacties, vertelde u dat deze vaker voorkomen in de corporatiesector. Als ik dat nu in het licht plaats van wat er uit het onderzoek is gekomen over de manier waarop deze transacties verliepen bij WSG, wat is uw reactie daar dan op? Was het gebruikelijk zoals WSG dat deed?

De heer **Ruigrok**: Ik vertelde al dat we een aantal situaties hebben gevonden waarbij we vraagtekens hadden bij de opslag of de kosten die extra in rekening werden gebracht. Als er sprake is van een tussenpersoon, is het gebruikelijk om afspraken te maken over de opslag.

Mevrouw **Hachchi**: In het onderzoek kwamen dus ook bepaalde gevallen naar voren ...

De heer **Ruigrok**: ... die ik niet kon benoemen. Maar ik wilde het wel weten.

Mevrouw **Hachchi**: Ik heb nog één vraag over de accountant. In de tijd dat u er was als interim-bestuurder, vond er een accountantswissel plaats binnen Deloitte. Deloitte bleef wel de accountant leveren. Wat is de aanleiding geweest voor die accountantswissel?

De heer **Ruigrok**: Dat is voor mijn tijd gebeurd, rond de jaarwisseling van 2010-2011. Ik heb mij laten vertellen dat Deloitte zelf ook ontevreden was over zijn eigen optreden binnen WSG.

Mevrouw **Hachchi**: Waarom?

De heer **Ruigrok**: Wat mij is verteld, was dat Deloitte het gevoel kreeg dat het niet meer precies wist wat daar gebeurde en dat het dat wilde herstellen. Daarom is een andere partner van Deloitte op WSG gezet.

Mevrouw **Hachchi**: Kunt u toelichten wat het betekende dat "men niet meer precies wist wat er gebeurde"? Wat hebt u daarover begrepen?

De heer **Ruigrok**: De jaarrekening gaf niet altijd meer een goed beeld van wat er precies gebeurde bij WSG. Toen men dat met elkaar besproken had, bleek dat aanleiding te zijn om er actie op te ondernemen.

De heer **Oskam**: Ik wil het toch nog iets beeldender maken, mijnheer Ruigrok. Wat die ABC-transacties betreft, hebben wij één transactie gezien, een project aan de Schapmanlaan, waarbij binnen twintig minuten €325.000 op de prijs kwam. Dat moet natuurlijk van tevoren besproken worden en notarieel worden vastgelegd. Mijn conclusie is dan dat het in scène is gezet. Wat vindt u van zo'n constructie? Wat vindt u ervan dat een woningcorporatie daaraan meedoet?

De heer **Ruigrok**: Ik vind allereerst dat een woningcorporatie zuinig op haar centen moet zijn. Je zorgt namelijk voor huisvesting voor mensen met een smalle beurs. Dat moet je altijd in je vizier hebben. Ga dus zuinig om met de centen.

Dat voorbeeld ken ik. Ik heb geprobeerd te achterhalen wat de reden was om die €325.000 toe te voegen op de oorspronkelijke grondprijs. Ik moet u daar het antwoord op schuldig blijven. Ik heb ook situaties gezien waarin er al een zekere mate van ontwikkeling had plaatsgevonden. Dan had het een waarde. In dit geval was dat niet zo. Ik moet u hierop het antwoord dus schuldig blijven. Met u heb ik een vraagteken.

De heer **Oskam**: Ik wil het wel benoemen: ik vind het niet correct.

De heer **Ruigrok**: Als ik een vraagteken heb, is dat meestal omdat ik niet tevreden ben met het antwoord dat ik niet heb.

De heer **Oskam**: Goed, zo leren wij u kennen.

Dan Vestia. Op een gegeven moment gaat het slecht met WSG en worden er allerlei scenario's bedacht om dat op te lossen. Een van de ideeën is dat Vestia, een grote landelijke corporatie, erin springt bij WSG. Hebt u zelf contacten gehad met mensen van Vestia?

De heer **Ruigrok**: Ik ben gebeld door de heer Staal.

De heer **Oskam**: Het initiatief kwam van hem?

De heer **Ruigrok**: Ja.

De heer **Oskam**: Hebt u toen ook gevraagd: goh, hoe kom je erbij om mij te bellen?

De heer **Ruigrok**: Nee, want dat was wel duidelijk. In eerste instantie op verzoek van het Centraal Fonds en later ook op aanvullend verzoek van het WSW, hebben wij een viertal scenario's in beeld gebracht als oplossingsrichtingen voor WSG. Dat hebben wij ook in de krant gezet, om andere corporaties te attenderen op de lijn die wij gingen onderzoeken en om corporaties die financieel ruime middelen hadden, ertoe uit te nodigen om collegiaal bij te springen. Dat leidde tot een telefoontje van de heer Staal.

De heer **Oskam**: U hebt niet aan de heer Staal gevraagd of hij het in de krant had gelezen?

De heer **Ruigrok**: Ik had hem al heel lang niet gesproken.

De heer **Oskam**: Lang niet gesproken?

De heer **Ruigrok**: Ik had hem daarvoor al heel lang niet gesproken.

De heer **Oskam**: Waren er andere mensen die tegen u hebben gezegd dat u wel een telefoontje van de heer Staal kon verwachten? Wist u dat hij ging bellen of niet?

De heer **Ruigrok**: Nee.

De heer **Oskam**: Het was een verrassing voor u?

De heer **Ruigrok**: Ik was verrast, ja.

De heer **Oskam**: Toen hebben er wel wat gesprekken plaatsgevonden. Hoe zijn die gesprekken, onderhandelingen, verlopen?

De heer **Ruigrok**: De heer Staal heeft gezegd wat zijn plannen waren, dat hij WSG als het dertiende deelwoningbedrijf binnen Vestia zag voor Brabant. Ik meen het dertiende, maar ik twijfel nu of het het twaalfde of het dertiende was. Het ging in ieder geval om een deelwoningbedrijf. Hieraan kon hij een deel van zijn andere portefeuille in Brabant toevoegen. Vervolgens hebben wij gesproken over een onderzoek dat hij wilde doen. Wij hebben een dossier samengesteld. Toen hebben mensen van hem en namens hem onderzoek gedaan naar de boeken bij WSG. Hij gaf aan dat hij ons in september een voorstel zou doen over de condities waaronder hij bereid zou zijn om WSG over te nemen.

De heer **Oskam**: En toen?

De heer **Ruigrok**: In september waren de omstandigheden gewijzigd bij Vestia. En dus is er nooit een ...

De heer **Oskam**: Verklaar u nader. Wij weten het natuurlijk wel.

De heer **Ruigrok**: Toen was duidelijk dat er een derivatenprobleem was ontstaan, waardoor er sprake was van een groot liquiditeitsbeslag.

De heer **Oskam**: Toen was er financieel geen ruimte om WSG over te nemen.

De heer **Ruigrok**: Precies. Er was geen financiële ruimte meer.

De heer **Oskam**: Er waren eigenlijk geen andere mogelijkheden. U hebt gezegd dat u wel andere mogelijkheden in kaart hebt gebracht, maar uiteindelijk was de oplossing dat er saneringssteun moest komen. Dat betekent dat een corporatie een bijdrage krijgt van het Centraal Fonds, de financieel toezichthouder, om haar problemen op te lossen. De sector betaalt daar natuurlijk wel aan mee. Dat kan alleen maar als je niet meer kredietwaardig bent. Die beslissing is aan het Waarborgfonds. Hoe is dat proces bij WSG verlopen?

De heer **Ruigrok**: Nadat we de jaarrekening 2010 in de zomer van 2011 hadden afgerond en die oplossingsrichtingen hadden geformuleerd, hebben we zelf onderzoek gedaan naar de verschillende mogelijkheden. Er is met een drietal corporaties gesproken over de mogelijkheid van een financiële vereniging, om zo samen met WSG een aantal jaren verder te gaan om de posities af te bouwen. Er is met allerlei andere partijen gesproken. Er is ook een optie uitgewerkt met condities waaronder WSG zelfstandig verder zou kunnen. We hebben ook berekend wat het zou betekenen als we WSG zouden opheffen. Dat zou een schrikbarend bedrag betekenen.

Uiteindelijk hebben we het resultaat van die zoektocht en alles wat we gedaan hadden, in een aantal sessies in november 2011 gepresenteerd aan het ministerie van Binnenlandse Zaken, het Centraal Fonds en het WSW. Het WSW had aangekondigd dat het zijn kredietwaardigheidsverklaring zou intrekken. Indertijd is er bij de bruteringsoperatie, de afkoop van leningen en dergelijke bij corporaties, de afspraak gemaakt voor, zoals dat heet met een mooi woord, de naadloze aansluiting. Als het Waarborgfonds Sociale

Woningbouw namelijk zegt dat je niet meer kredietwaardig bent omdat je niet meer voldoet aan zijn criteria, zal het Centraal Fonds saneringssteun geven.

De heer **Oskam**: Is het ook naadloos verlopen bij WSG?

De heer **Ruigrok**: Nee, dat heeft nogal wat voeten in aarde gehad.

De heer **Oskam**: Weet u nog precies wanneer het Waarborgfonds het rode stempel van "niet kredietwaardig" erop heeft gezet?

De heer **Ruigrok**: Ik zeg uit mijn hoofd: 30 november 2011. Toen hebben we ook een grote herfinanciering van de leningenportefeuille van WSG kunnen realiseren, waardoor die rentebetalingen waar u eerder over sprak, zeven jaar naar achteren zijn geschoven. Dat gaf lucht, als onderdeel van de oplossing. Toen is het Centraal Fonds in de positie van het WSW gestapt.

De heer **Oskam**: We zullen straks nog verder praten over die niet-naadloze aansluiting.

Op een gegeven moment gebeurt er ook iets met de Kamer en de minister. Eind 2012 wordt de balans opgemaakt. Dan zegt de minister: er komt wel saneringssteun, maar in de orde van grootte van €0. Was het ook uw berekening dat het op die manier opgelost kon worden?

De heer **Ruigrok**: Dat was niet onze berekening.

De heer **Oskam**: Wat was er volgens u nodig om het op te lossen?

De heer **Ruigrok**: Wij hebben aan het Centraal Fonds voorgesteld, en eerder ook al aan het ministerie, om de negatieve cashflow, het geld dat WSG ieder jaar tekortkwam, een bedrag tussen de 15 en 20 miljoen, bij te leggen, zodat WSG de projecten kon stopzetten, afwikkelen, verkopen en noemt u maar op. Wilde je dat doen, dan had je rond de 100 miljoen nodig voor een periode van vijf jaar.

De heer **Oskam**: Hoe kon men nou op €0 komen? Hebt u zich dat afgevraagd? Hebt u daar weleens op doorgevraagd?

De heer **Ruigrok**: Wij hebben daar meerdere keren intensief met elkaar over gesproken. Als ik zeg "intensief", dan was het echt stevig.

De heer **Oskam**: Hoe kwamen ze dan bij die €0?

De heer **Ruigrok**: Men vond dat er een voorbeeld moest worden gesteld. Het ging om een kleine corporatie die zich had overeten met grond en dat mocht toch helemaal niet meer in de sector. Daar ben ik het nog mee eens ook, maar dat is een andere zaak. Er moest dus een voorbeeld gesteld worden. De corporatie moest het zelf maar oplossen.

De heer **Oskam**: Is dan de conclusie dat men WSG failliet wilde laten gaan?

De heer **Ruigrok**: Dat kan niet volgens de regelgeving, want dan kom je bij de naadloze aansluiting. U gaf zelf al aan dat die niet zo naadloos was.

De heer **Oskam**: Het Centraal Fonds gaat er uiteindelijk over. Proefde u bij het Centraal Fonds weerstand om saneringssteun uit te betalen?

De heer **Ruigrok**: Ja, men vond dat WSG een voorbeeld was van hoe het niet moest. Daar wilde het ook een punt van maken.

De heer **Oskam**: Is de oorzaak een reden om te zeggen: we willen het eigenlijk liever niet? We hebben gezien dat die dingen gebeurden in de sector. Dat moet opgelost worden, want de huurders moeten er blijven wonen. Welke andere smaken zijn er dan nog?

De heer **Ruigrok**: Die vraag hebben wij ook gesteld. Wij hebben zelfs onderzocht of ik surseance kon aanvragen. Dat was onder condities mogelijk en dan kreeg je een soort van overgangperiode waarin je je verplichtingen even opzij kon schuiven. Iets anders konden wij echter niet bedenken.

De heer **Oskam**: Ik wil nog heel even terugkomen op de naadloze aansluiting. Voor de mensen thuis is het ook wel belangrijk om dit te weten. Als een corporatie in zwaar weer komt en het Waarborgfonds zegt dat zij niet meer kredietwaardig is, komt zo'n corporatie in de problemen. Niemand wil haar namelijk meer geld lenen. Ze heeft dan enorme schulden. Vervolgens geeft het Centraal Fonds saneringssteun. Dat moet meteen op elkaar aansluiten om ervoor te zorgen dat de corporatie niet nog meer problemen krijgt.

De heer **Ruigrok**: Dat zegt u heel goed.

De heer **Oskam**: Waar wringt het nu precies in het geval van WSG? Waar is het misgegaan?

De heer **Ruigrok**: Het Centraal Fonds vond dat er een voorbeeld gesteld moest worden voor de sector. Het was om die reden niet genegen om de rol die in de naadloze aansluiting past, op zich te nemen.

De heer **Oskam**: U had een plan bedacht. Dat hebt u net verteld. Het ging om 100 miljoen. We hebben ook wel gehoord dat het om 120 miljoen ging. Het Centraal Fonds heeft toen gezegd: dat doen we niet. Pas later heeft het toch die 117 miljoen betaald. Heeft het nog extra schade toegebracht dat de mededeling van het Waarborgfonds dat WSG niet kredietwaardig was en de uitbetaling van de saneringssteun niet naadloos op elkaar aansloten? Is de corporatiesector nog extra schade toegebracht?

De heer **Ruigrok**: Dat geloof ik niet. WSG is in dezelfde lijn doorgegaan met het managen van projecten en het kort op het geld zitten. Volgens mij is er geen verdere schade ontstaan.

De heer **Oskam**: U zei net dat het Centraal Fonds er bij WSG eigenlijk niet in mee wilde gaan om een kleine corporatie die foutief heeft gehandeld, te

redden. Eigenlijk was het plan uiteindelijk hetzelfde als uw plan, toch? U zei dat die 100 miljoen de beste oplossing was.

De heer **Ruigrok**: Ja.

De heer **Oskam**: Dan praten we over hetzelfde. U bent gebleven tot oktober 2012. Het bedrag is bekend. In juni 2013 is er 117 miljoen betaald. Dat lag in de koers van wat u zelf al had berekend.

De heer **Ruigrok**: Ja.

De heer **Oskam**: Wat vond u daar toen van?

De heer **Ruigrok**: Ik was heel blij.

De heer **Oskam**: U dacht: ik had toch gelijk.

De heer **Ruigrok**: Nou, ik ben nooit op zoek naar mijn gelijk, maar ik was blij voor WSG. Ik was blij dat daarmee de continuïteit van het bieden van sociale huisvesting in die omgeving was geborgd. Uiteindelijk gaat het daar natuurlijk om. Je wilt er altijd voor zorgen dat mensen die in die woningen wonen, daar op een plezierige manier kunnen blijven wonen.

De heer **Oskam**: Is het toeval dat uw berekening en de berekening van het Centraal Fonds zo dicht bij elkaar liggen, of liggen er dezelfde argumenten aan ten grondslag? Hebt u dat nog gezien?

De heer **Ruigrok**: Nadat ik ben weggegaan bij WSG, heb ik mij daar niet meer mee bemoeid.

De heer **Oskam**: Wat was uw rol als interim-bestuurder in het saneringsproject toen u eind 2011 kwam? Wat had u zelf voor ogen dat u ging doen?

De heer **Ruigrok**: Toen ik eind maart, begin april 2011 kwam, bestond niet het idee dat WSG een saneringscorporatie was. Werkende weg bleek het daar wel heel snel naartoe te gaan.

De heer **Oskam**: Ik vind het goed dat we verdergaan in de tijd. Laten we eind 2011 beginnen, toen wel duidelijk werd dat het saneringstraject er moest komen, dat dat de oplossing was.

De heer **Ruigrok**: Toen hebben wij een saneringsplan opgesteld. Vanaf 1 december zijn wij actief aan de slag gegaan met een saneringsplan. In wezen was dit een verdere uitwerking van het plan van aanpak van 2010, inclusief alle overleggen die daarbij hoorden. Dit is in een paar rondes met het Centraal Fonds besproken. Uiteindelijk hebben wij in september 2012 het definitieve saneringsplan op tafel gelegd. Dat is ook geaccepteerd door het Centraal Fonds.

De heer **Oskam**: U zei dat er diverse gesprekken plaatsvonden. Dat lijkt me logisch. De spelers waren het ministerie, het Waarborgfonds en het Centraal Fonds. Wat vond u van die verschillende partijen? Was er een goede samenwerking? Waren ze medewerkend? Kunt u die rollen per partij nog eens belichten?

De heer **Ruigrok**: We hadden een werkgroep en een stuurgroep, waarin alle drie de partijen vertegenwoordigd waren. Dat heb ik altijd als uitermate constructief ervaren. Het Centraal Fonds had hierbij de belangrijkste rol. Het ministerie vervulde haar eigen rol vanuit het ministerie. Het WSW volgde vooral, want die had op dat moment de kredietwaardigheid ingetrokken en speelde dus eigenlijk even een mindere rol in het totale proces.

De heer **Oskam**: Zijn taak was dus voorbij.

De heer **Ruigrok**: Ja, in de hoop dat deze op een gegeven moment weer kon worden opgepakt. Tot dat moment volgde het WSW het.

De heer **Oskam**: Wat vond u van de rol van het bestuur van het Centraal Fonds? U had namelijk gezegd: betaal nu die 100 miljoen, dan is het opgelost. Dat deed het niet. Even later deed het Centraal Fonds het wel. Wat vindt u daarvan?

De heer **Ruigrok**: Ik ben heel blij dat men uiteindelijk de beslissing heeft genomen die men heeft genomen. Daar kun je alleen maar blij mee zijn.

Mevrouw **Hachchi**: Mijnheer Ruigrok, u bent begin 2011 benaderd door de heer Van der Moolen van het Centraal Fonds, de financieel toezichthouder, om een rol te spelen bij WSG. Kunt u vertellen hoe dat in zijn werk ging?

De heer **Ruigrok**: Hij belde mij met de vraag of ik tijd had om op korte termijn bij een corporatie in Geertruidenberg aan de slag te gaan als adviseur van de bestuurder.

Mevrouw **Hachchi**: De heer Van der Moolen en u kenden elkaar dus al?

De heer **Ruigrok**: Ja, wij kenden elkaar.

Mevrouw **Hachchi**: Waarom belde hij u?

De heer **Ruigrok**: Ik had een keer tegen hem gezegd: je weet wat ik kan; als je een keertje zoiets hebt, denk dan aan mij. Niet meer dan dat.

Mevrouw **Hachchi**: U was niet verbaasd dat u gebeld werd door de directeur van de toezichthouder? Dat vond u niet vreemd? Dat was een normale gang van zaken? Het is een vraag hoor.

De heer **Ruigrok**: Normaal gesproken ... Het had ook de raad van commissarissen kunnen zijn, maar in dit geval was het de directeur van het Centraal Fonds. Ik hoorde weleens vaker dat hij daarin actie ondernam. In dit geval gebeurde dat ook.

Mevrouw **Hachchi**: Wat was de opdracht, de taak die hij aan u voorlegde?

De heer **Ruigrok**: "Help WSG met het verkopen van gronden en projecten."
Dat zou mijn opdracht zijn. Ik zou adviseur zijn voor de bestuurder.

Mevrouw **Hachchi**: Dat werd na korte tijd iets meer dan dat?

De heer **Ruigrok**: Dat kunt u zeggen.

Mevrouw **Hachchi**: Kunt u toelichten hoe dat in zijn werk ging? Wanneer kreeg u te horen dat u meer moest doen dan alleen maar advies geven?

De heer **Ruigrok**: Ik had afspraken gemaakt met de raad van commissarissen over de voorwaarden waaronder ik dat zou gaan doen. Een week of anderhalve week later kreeg ik het bericht dat ze de heer Span geschorst hadden en dat ik bestuurder moest worden. Toen was er een grote verwarring bij WSG, kan ik u zeggen. Ik was dus enigszins verrast dat mij die vraag werd gesteld. Men zei: we kennen je nu; we hebben vertrouwen in je, dus ga aan de slag.

Mevrouw **Hachchi**: U zei dat er grote verwarring bij WSG was. Ik merk in dit verhoor dat u behoorlijk netjes bent en voorzichtige woorden gebruikt.

De heer **Ruigrok**: Ja, dat is mijn aard.

Mevrouw **Hachchi**: Met "verwarring" bedoelt u dat WSG echt een probleem had? De directeur moest weg en ...

De heer **Ruigrok**: Men wist echt niet waar men stond. Het was duidelijk dat het een heel groot probleem was. Niemand had een beeld van de wijze waarop dat opgelost moest worden.

Mevrouw **Hachchi**: Kunt u ook vertellen wat de afspraken waren over uw beloning?

De heer **Ruigrok**: Ik heb een afspraak gemaakt met de raad van commissarissen als adviseur, voor een uurtarief van €275.

Mevrouw **Hachchi**: Was het gebruikelijk in de sector dat dit met de raad van toezicht gebeurde, zowel de gang van zaken als het bedrag?

De heer **Ruigrok**: Ja, het bedrag is een bedrag dat je zakelijk met elkaar afspreekt. Ik ben zelfstandige en werk vanuit mijn eigen bv. Ik had dus een zakelijke afspraak met hen gemaakt. Daar hebben we even over heen en weer gepraat en dat was het bedrag dat ik kon declareren.

Mevrouw **Hachchi**: Is er bij de afspraak over uw beloning nog betrokkenheid geweest vanuit het Centraal Fonds, de toezichthouder, of vanuit het ministerie?

De heer **Ruigrok**: Nee. Ik heb het Centraal Fonds achteraf geïnformeerd. Dat reageerde als volgt: helder, prima. Niet meer dan dat.

Mevrouw **Hachchi**: Dat was in ieder geval een bevestiging vanuit het Centraal Fonds.

De heer **Ruigrok**: Ja.

Mevrouw **Hachchi**: In de media is er ophef geweest over uw declaratie. In negen maanden hebt u in totaal bijna 0,5 miljoen euro gekregen. Kunt u reageren op de ophef die er in de media is geweest over uw beloning?

De heer **Ruigrok**: Het is natuurlijk een groot bedrag. Ik begrijp dat dit ook gevoelig ligt en dat dit gevoelig blijft. U zult echter ook begrijpen dat het geen klus van 9 tot 5 was. Het waren vaak heel veel uren en ik declareerde niet alle uren. Toen ik zag dat het zo veel tijd kostte, heb ik zelf het initiatief genomen om met de nieuwe voorzitter van de raad van commissarissen te spreken over verlaging van mijn uurtarief. Omdat we dat ook wilden iken,

hebben we dat ook de directeur van het Centraal Fonds voorgehouden. Toen heb ik het naar €225 omlaag gebracht. Zijn argumentatie was dat dit ook het tarief was dat een interim-manager bij de rijksoverheid kon declareren.

Vanaf 1 december, toen mijn contract was afgelopen en men zei dat men graag met mij verder wilde, hebben we ons volledig conform de sectorbrede beloningscode van woningcorporaties gedragen.

Mevrouw **Hachchi**: Hoe hebt u die commotie ervaren? Ik hoor uw antwoord, maar ...

De heer **Ruigrok**: Dat heeft mij wel getroffen. Ik heb het gevoel dat ik, niet alleen ik maar ook anderen, bijzonder hard heb gewerkt om WSG enigszins op een spoor te krijgen. Er is één mogelijke verwarring. Ik werk vanuit mijn eigen bv. Dat betekent dat elk bedrag dat je declareert inclusief btw en alle premies is. Het is dus geen salaris.

Mevrouw **Hachchi**: Ik ga verder met u, mijnheer Ruigrok. Een van de vragen die de commissie met deze enquête wil beantwoorden, is of de incidenten die in de corporatiesector voorkomen echt incidenten zijn of dat zij tekortkomingen zijn in het stelsel. Wat waren in eerste instantie uw bevindingen bij WSG?

De heer **Ruigrok**: Er zijn er waarschijnlijk wel meer geweest, maar ik denk dat de situatie bij WSG wel heel specifiek was, door de ambitie die men had en door het verhaal dat blijkbaar zeer geloofwaardig kon worden overgebracht. Hierdoor werden er zeer ruime financiële middelen beschikbaar gesteld. Ik geloof dus dat WSG wel een uitzondering was.

Mevrouw **Hachchi**: De drie punten die u noemt, zie ik ook terugkomen in de andere incidenten die zich hebben voorgedaan in de sector, namelijk: de ambitie van een bestuurder, een geloofwaardig verhaal dat daarmee samenhangt over de plannen, en ruime financiële middelen, of in ieder geval leningen die verstrekt werden.

De heer **Ruigrok**: U zegt het goed: het zijn incidenten. Gelukkig is bij het overgrote deel van de woningcorporaties de zaak wel op orde en wordt er integer gewerkt aan het leveren van goede en betaalbare huisvesting.

Mevrouw **Hachchi**: Het is dus toeval dat die incidenten hier en daar wel op elkaar lijken?

De heer **Ruigrok**: Ja. Je kunt kijken naar de sector waarin men actief is, namelijk vastgoed in de brede zin van het woord. Het gebeurt bij woningcorporaties, maar het gebeurt ook weleens buiten woningcorporaties. Dan is het wel ongeveer vergelijkbaar. Het gaat altijd over geld, over ambitie en over ego. Die dingen hangen altijd met elkaar samen.

Mevrouw **Hachchi**: Zijn er ook zaken opgevallen, kijkende naar WSG, die toch raken aan het stelsel?

De heer **Ruigrok**: Wij hebben het gehad over de naadloze aansluiting en de discussie daaromheen.

Mevrouw **Hachchi**: De naadloze aansluiting tussen het Centraal Fonds en de burger?

De heer **Ruigrok**: Juist. Die was wel heel erg specifiek. Er is al iets gezegd over de wijze waarop het Waarborgfonds wel of niet de doelen controleerde waaraan het geld werd uitgegeven. Het format, dus de wijze waarop het Centraal Fonds keek naar corporaties -- ik sprak net met uw collega Oskam over een spreadsheet -- was niet helemaal geschikt voor corporaties met een heel grote grondportefeuille. Dat zijn structurele zaken waar echt iets aan gedaan kan worden.

Mevrouw **Hachchi**: Nog heel even over de naadloze aansluiting. Dan doelt u dus ook enigszins op het spanningsveld tussen de twee spelers als externe toezichthouder, aan de ene kant het Centraal Fonds en aan de andere kant de burger?

De heer **Ruigrok**: Dat zegt u goed.

Mevrouw **Hachchi**: Wilt u de commissie nog iets meegeven van de lering die u getrokken hebt uit uw betrokkenheid bij WSG?

De heer **Ruigrok**: Het gaat niet alleen maar om de cijfertjes. Het gaat ook om de cultuur in een organisatie. Vaak wordt dat wel de zachte kant genoemd, maar uiteindelijk is die veel maatgevender. Ik hoop dat we in de sector met elkaar afspraken kunnen maken over de wijze waarop we dat kunnen borgen. Dat is de cultuur in een organisatie. Dat in de eerste plaats. In de tweede plaats hoop ik dat woningcorporaties een keer uit het verdomhoekje komen waar ze nu in zitten. Ze doen namelijk juist heel veel goede en belangrijke dingen voor de Nederlandse samenleving. Heel veel mensen wonen op een heel plezierige manier. Dit geeft hun de mogelijkheid om zich goed te ontwikkelen. Ik hoop dat we dat met elkaar kunnen vasthouden in Nederland.

Mevrouw **Hachchi**: Mijn laatste vraag is: is er ook lering getrokken uit de casus van WSG door het ministerie, het Centraal Fonds en het Waarborgfonds?

De heer **Ruigrok**: Bij het Waarborgfonds is een organisatieonderdeel opgezet dat zich bezighoudt met risicomanagement. Als ik zie hoe ze dat daar doen, dan is er veel lering getrokken uit WSG. Ik heb van het Centraal Fonds niet voldoende een beeld, maar ik heb begrepen dat daar ook andere plannen mee zijn. Bij het ministerie heeft men veel geleerd van de casus-WSG.

De heer **Oskam**: Ik wil nog op twee dingen terugkomen, waaronder het rapport van Deloitte. U was begonnen met WSG en toen heeft Deloitte een rapport uitgebracht. U zei ons dat Deloitte dit op eigen initiatief heeft gedaan maar dat hij het wel met u heeft gedeeld. We hebben hier een brief van 4 juli 2011 aan de raad van commissarissen en het bestuur van WSG, ter attentie

van de heer P.S.M. Ruigrok: "Geachte raad van commissarissen, geacht bestuur, u heeft ons verzocht om specifieke werkzaamheden ..." Ik wil even de brief aan u laten zien. Het is een conceptbrief. Ik wil van u weten of u deze hebt gekregen en of het inderdaad zo is gegaan.

De heer **Ruigrok**: ... (leest brief) Deze brief spreekt duidelijk uit dat ik de opdracht gegeven heb. Ik zei u net dat ik niet meer precies wist hoe het gegaan was.

De heer **Oskam**: Nee, dat is ook niet erg. Wij vonden dit, daarom confronteren wij u daarmee.

De heer **Ruigrok**: Fijn dat u mij dit laat zien.

De heer **Oskam**: Dan is dat helder.

Er zijn heel veel spelers aan bod geweest: het bestuur, de raad van toezicht, het WSW, het Centraal Fonds en het ministerie. De politiek speelt ook een rol. Ik hoorde u zeggen dat de vier opties die er bedacht waren om WSG te redden, afgepeld zijn. Die zijn het niet geworden. Als het niet goed is, moet u mij maar corrigeren. Vervolgens hebt u tegen het Centraal Fonds gezegd dat er saneringssteun moest komen. Het Centraal Fonds zei dat het dat niet ging doen en heeft ook uitgelegd waarom niet. "Een lesje leren" klinkt misschien een beetje hard, maar het zei wel: wie rotzooi maakt, moet maar even op de blaren zitten. Daar kwam het eigenlijk op neer.

De toenmalige minister heeft in de Kamer tegen de woordvoerders wonen gezegd dat ze een en ander had bekeken en dat de saneringssteun voor WSG op nul gezet zou worden. Is de Kamer dan niet op het verkeerde been gezet?

De heer **Ruigrok**: De minister zal zich gebaseerd hebben op het standpunt van het bestuur van het Centraal Fonds. Ik ben daar geen deel van geweest. Ik heb het ook gehoord.

De heer **Oskam**: Wat dacht u toen u dat hoorde?

De heer **Ruigrok**: Ik begreep waar het vandaan kwam. Ik heb u gezegd wat wij hebben besproken met het Centraal Fonds. Het is niet aan mij om daar verder een mening over te hebben.

De heer **Bashir**: Mijnheer Ruigrok, wij hebben vanochtend de heer Span hier gehad. De heer Span stapelde risico op risico. Hij kocht koude grond op. Het Waarborgfonds en het Centraal Fonds, de externe financieel toezichthouder, konden dit zien gebeuren. Vervolgens bent u aangenomen om puin te ruimen, maar daar zat wel een prijskaartje aan vast, namelijk 0,5 miljoen euro voor negen maanden. U declareerde ongeveer €60.000 per maand. Mevrouw Liesbeth van Beek, de huidige directeur van WSG, is heel duidelijk geweest over de risico's die de heer Span heeft genomen, maar ook over het prijskaartje dat aan uw werkzaamheden zat. Zij zei dat de huurder daar uiteindelijk voor opdraait. Kunt u begrijpen dat sommige huurders, die niet de grootste portemonnee hebben en niet de sterkste schouders, best cynisch zijn over de wijze waarop is omgesprongen met maatschappelijk kapitaal, geld dat ook door de huurders is bijgedragen?

De heer **Ruigrok**: Die medaille kent twee kanten. Ja, het is een groot bedrag. Dat heb ik zojuist al gezegd. Ik begrijp dat dit een gevoelige kwestie blijft. De andere kant is dat we in de periode dat ik bij WSG actief ben geweest, hebben kunnen voorkomen dat het debacle veel groter werd en dat de problemen voor de huurder, waaronder huurverhogingen, gebrek aan onderhoud en dergelijke, ook veel groter werden. Er zitten dus twee kanten aan die medaille. Dat neemt niet weg dat het een groot bedrag is. Ik begrijp dat dit een gevoelige kwestie blijft.

De **voorzitter**: Mijnheer Ruigrok, wij zijn aan het einde gekomen van dit openbaar verhoor. Dank u wel.

Sluiting: 13.40 uur.